

USA-DEBATTENS FALLANDE STJÄRNOR

CARL JOHAN LJUNGBERG

Tecken tyder på att svenska borgerliga opinionsbildare under senare år har varit imponerade av neokonservativa idéer och metoder. Men är det verkligen den typ av maktorienterad, ideopolitik som "neos" företräder som är bäst ägnad att ändra på bristerna i Sverige?

Den som i dag besöker Washingtons republikanska think tanks möter en värld där man bryder sig över hur den senaste skattelagen skall verka, en värld där man upprörs å yrkets vägnar över presidentens senaste expertutnämning eller förargas över någon kungjord utrikespolitisk framstöt. En värld där fintliga assistenter ilar över tjocka heltäckningsmattor, isen klirrar i cocktailglas, unga policyskapande stjärnor tänker ut mediepotenta stickord och livet fortgår i en pseudointim korseld av högnivåbekantskaper, illa dolda maktambitioner och ett ständigt lurpassande på vilka maktbärare som står i tur att falla härnäst.

Denna lätt överkliga think tank-värld levererar inga marknads-

produkter i vanlig mening. Den avger däremot en kanonad av symboliska manifestationer, mentalt riktade attacker och försvarsstrider med politiska förtecken, vilka bildar ett skugglikt bakgrundsspel till den verkliga maktens steg. Angår dessa händelser fler än en snäv krets – en krets som sannolikt mest utgörs av aspiranter på samma symbolaktörers priser, belöningar och positioner? Eller möter vi bara ett prov på evig upprepning. Professor Bourdieu, en av de större genomskådarna av fåfånga sedan La Rochefoucauld, skulle nog från sin parisiska sociologhorisont förtjust iakttä verksamheten.

Bidrog till debatten

De första av dessa think tanks uppstod på 1970-talet för att i ett vänstrigt idéklimat ge råg i ryggen till filosofiskt aningslösa och träigt pragmatiska högerpolitiker. Den gången behövdes verkligen dessa institut. Och när de kom, gjorde det skillnad. Debatten fick en annan ton,

kraven på underbyggda förslag ökade. Åsikter om frihet, privata initiativ och familjevärden som varit bannlysta i decennier började tas på allvar igen.

Dåtidens think tanks hade två fördelar, vilka nu har glömts bort. Dels hade de inte så mycket pengar. Bristen på pengar gjorde att verksamheten till en början blev påtagligt seriös, och att makthungriga opportunister hölls borta. Dels hade de ett förråd av nya akademiska reflexioner och ny teori som de kunde föra ut till omvärlden.

Sedan dess har åtminstone tre förändringar skett. För det första har pengarna övergått från att vara en bristvara till att bli en självklarhet. Uppmärksamheten har enligt känd logik skapat ett ökat tillflöde av donations- och stiftelsemedel, vilket lett till att instituten kunnat utvidga sin verksamhet, anställa fler medarbetare och göra sig ännu mer synliga i debatt och medier. Den plötsliga rikedom har – vem vet –

CARL JOHAN LJUNGBERG har en PhD i statsvetenskap från The Catholic University of America och är verksam som konsult.

rentav kommit som en chock för många styrelser i dessa institut.

För det andra har tillflödet av nya idéer och kvalitativ reflexion (relativt sett) strypts. Detta är en utveckling som instituten knappast själva har rätt över.

Och för det tredje har instituten börjat att locka till sig den sortens personer som först höll sig borta – opportunist, lycksökare, sådana som hävdar att "mediet är budskapet". Skildringen kan tyckas cynisk, men är sannolikt hållen i underkant.

Mässing och kristall

Kombinationen av dessa tre förändringar har varit ytterst olycklig. Institutet bygger sig allt högre boningar, med allt tjockare mattor och med allt mer mässing och kristall i entréerna. De anordnar journalistpartyn och inrättar märkliga tjänster, pseudoprofessurer och projektledarskap i en aldrig sinande ström.

Effekten har ur den långsiktiga samhällsanalysens synvinkel varit direkt beklämmande. Bristen på tradition och hävd i verksamheten – vid första påseendet kanske en tillgång – har efterhand lett till styrlöshet och upphävd verklighetskontakt.

Utvecklingen förväntades när American Enterprise Institute gjordes om av en ytterst fintlig chef som medvetet började fraternisera med akademiska och mediala kändisar, för att ge mer glans åt sin verksamhet. Något motsvarande hände vid

Heritage Foundation, där bland annat en privat jättedonation gjorde styrelsen yr i mössan. Ledningen lärde hur man skulle vädja till dem som hade pengar, och stötte på motsvarande sätt bort folk som hade något med tyngd att säga men inte primärt strävade efter att synas i medierna.

Jämte den antydda utvecklingen skedde en idémässig förskjutning i det republikanska lägret. Förändringen (ofta pådriven av folk som ingick i Reagan-administrationen) går ut på att modernisera den åskådning som USAs republikaner företräder så att partiets kandidater kan få ett bredare stöd. Men avsikten är inte enbart att modifiera de tidigare idéerna. Många av de neokonservativa är tidigare vänsteraktivister som söker nya, mer lukrativa arenor att verka på. Och de styrelser som förvaltar institutens medel har alltför ofta tubbats att släppa fram dessa "neos", möjligen i ytlig förtjusning över att tro sig bidra till något "nytt".

Vad är det då som är fel med de neokonservativa? Det oroande är inte vad de tycker i enskilda sakfrågor, utan deras grundinställning. Deras mål är inte att nå verklig klarhet i de långsiktiga politisk-filosofiska frågorna utan snarare att skaffa sig en direkt kontaktyta till politiska och administrativa makthavare. Deras mål är att själva utöva politik. "Neos" suddar därmed ut gränsen mellan fritt tänkande och politik – till uppenbar skada för bäggedera. Det som gör processen så störande är att neos tar

politikens gängse syn på angelägna uppgifter och aktuella prioriteter för givna. Den distans som ges via en tränad förmåga att se dagskraven i ett större, kalla det humanistiskt eller historiskt sammanhang, lyckas de däremot inte tillägna sig. Och de föraktar till och med många som har sådan distans och bekämpar dem aktivt, istället för att ta dem i sin tjänst.

Maktfixering

Allt detta gör neos stil ryckig, lynnig, patetisk och originalitetsjaktande. Långt mindre än att utgöra en bas för välkommen eftertanke om maktens utövning och gränser blir neos därför en aspirantgrupp till politiska poster och ämbeten, och i den mån de inte når dessa utgör de en egen maktgrupp med massmedier och idéinstitut som sina instrument. Ständigt belyses det hur fixerade neos är vid den politiska makten. Även om de kan vara starkt kritiska till offentliga program och åtgärder, spränger deras fantasi inte själva tanken att skapande och förändring är något som arbetar med politiska, administrativa och mediala redskap.

Men också synen på demokratin bär hos flertalet neos spår av att ha formats i politiserande snarare än genuint akademiska miljöer. Medan den traditionsbejakande högern ser folkstyret som villkorligt och beroende av sin moraliska värderingsram, absoluterar neos med få undantag demokratin som den högsta politiska formen. Man yrkar även på att den

sprids till länder med verkligt eller förment "auktoritära" styresskick. Neos ansluter sig därmed snarare till den problematiska linje i amerikansk historia som har Woodrow Wilson och F D Roosevelt som portalfigurer, än till den republikanska syn som betonar att USA bör göra sitt namn till ett föredöme, inte primärt ingripa och omforma andra länder. Som professor Paul Gottfried skrev: "Medan vänstern söker påskynda det administrativt terapeutiska övertagandet av det amerikanska samhället genom att avskaffa diskriminering och öva omfördelning, anser högern för sin del att inrikesreformerna redan drivits långt nog och söker i stället exportera till andra länder sin egen uppdaterade form av amerikansk demokrati".

Majoritetsstyret som högsta princip

Medan tidigare konservativa exempelvis vände sig mot kommunismen därför att den strider mot västerländsk frihet och mänsklig värdighet, sätter de neokonservativa mot den avdöda kommunismen majoritetsstyret som högsta princip och förbiser den värld av traditioner, länge upparbetade vanor och underförstådd etik som är avgörande för om ett fritt och mångfaldigt samhälle skall bestå. De neokonservativas i grunden politiserade jacobinskt ensidiga betoning av det civila i viss form, skymmer deras blick för det mångförgrenade samspel mellan familjer och självstyrande grupper

som utgör ett fritt samhälle.

Gary Dorrien som i en diger studie härom året försökte karaktärisera neos framhöll deras starka beroende av sin bakgrund inom den sekteristiska vänstern. Som "Trotskys barnbarn" lägger de oerhörd vikt vid att framkalla och vinna polemiker. Detta skänker dem uppmärksamhet och rykte. De söker inte långsiktig klarhet om samhället och kulturens grundfrågor. Allt får sin betydelse genom sin politiska användbarhet på relativt kort sikt.

”

Medan tidigare konservativa exempelvis vände sig mot kommunismen därför att den strider mot västerländsk frihet och mänsklig värdighet, sätter de neokonservativa mot den avdöda kommunismen majoritetsstyret som högsta princip och förbiser den värld av traditioner, länge upparbetade vanor och underförstådd etik som är avgörande för om ett fritt och mångfaldigt samhälle skall bestå.

”

Neos har gjort sig kända för hårda angrepp på USAs välfärdssystem. Deras intresse för socialpolitik är väl belagt och har getts mycket plats i de neokonservativa tidskrifterna. Men

deras mål är snarare att rädda välfärdspolitiken genom att förändra den, inte att återge familjer och oberoende grupper en självklar roll som välfärdens första garant. Ungefär som Bengt Westerberg i Sverige. Vård och omsorg tillhör enligt neos statens åtaganden. Detta skiljer neos från andra amerikanska kritiker av offentlig välfärd som Allan Carlson, George Gilder och Charles Murray.

Det är ironiskt att en av neos mest envisa teman genom åren har varit angreppen på den så kallade "nya klassen". Med det menar neos de 1960-talets vänsteraktivister, som sedan de övergett hoppet att på radikal väg förändra Amerika trätt i offentlig tjänst och påbörjat en egen form av "lång marsch genom institutionerna". Den "nya klassen" sägs vara homogen och vilja ersätta Amerikas syn på frihet och fritt näringsliv med korporativism, och diskret väva in sådana värderingar i amerikansk vardag inför ögonen på en häpen elit av företagsledare som inte fattar vad som håller på att ske. Här kommer neos in i bilden, som tolkare och leverantörer av motvapen men också som icke ovilliga kandidater till den "nya klassens" maktpositioner. Det tydliga neokonservativa intresset för kvardröjande marxistiska taktikfrågor, liksom deras nyläsning av Machiavelli i medveten polemik mot USAs gängse idealism och dess tabu vad gäller mål och medel, bör även noteras.

De neokonservativa har lärt sig att tala maktens språk. De siktar på cen-

trala, mediebelysta och vitala poster. 1994 beräknade den nämnde Paul Gottfried att de neokonservativa förfogade över donationsmedel i storleksordningen 30 miljoner dollar, vilket säkert är en försiktig uppskattning. Enorma sponsorsatsningar på män som Allan Bloom (Leo Strauss-elev och litteraturvetare), Dinesh d'Souza (utbildningskritiker) och Francis Fukuyama (neohegelian som gjort sig känd för tesen om "historiens slut") har bidragit till att plantera in de neokonservativas åsikter i debatten. Inte oväntat har dessa personer hälsats med välvilja av gamla fränder också i vänsterliberala medieföra, oavsett argumentens tyngd.

Förstrött historieintresse

Kanske viktigast är neos omdöme om historia, värmedemedvetande och framtid. "De neokonservativa är ofta smarta men sällan visa", har Russell Kirk träffande sagt. I grunden osäkra, vacklande och benägna att följa lagens idémode erbjuder de ett förvirrande skådespel där en och annan historisk, framstegskritisk tanke ibland kan tas upp, men dock sällan sätter djupare intryck. Neos tycks allmänt förstrött intressera sig för den kunskap som historien ger. I sin hektiska iver att tävla om nuets positioner och inmuta framtidsalternativ är de offer för modern villfarelse att vi bokstavligen reser från det förflutnas brister till en framtid i lycka och överflöd.

En neokonservativ som Michael Novak har sedan han övergett sin tidigare religiöst rosseauanska samhällskritik närmast blivit extremt ensidig i sin tro på den rena kapitalismen och dess (enligt honom självklara) allierade demokratin. Han skapar slående vändningar om hur kapitalismen skall befria från onyttan och upphäva fördomar, men saknar den balanserade helhetssyn som är de traditionellt konservativas egendom.

Befria sig kan man inte genom att glömma historien. De neokonservativa glömmar eller tränger bort detta enkla faktum. Men tecken tyder på att deras makt att förtrolla håller på att ta slut, och att de börjar tas för de lyckosökare som de egentligen är.

Farlig påverkan

Tecken tyder på att svenska borgerliga opinionsbildare under senare år varit imponerade av neokonservativa idéer och metoder. Centrala drag i Timbros verksamhet, i moderaternas programarbete och i Svensk Tidskrifts redaktionella förändring nyligen ger belägg för detta. Innan man befäster denna påverkan från neos ytterligare är det skäl att begrunda, om det verkligen är den typ av maktorienterad, ideopolitisk strid som neos driver som är bäst ägnad att ändra på det som brister i Sverige och som kan tillvarata möjligheterna i svensk debatt.

ORD

Jämlikheten eliminerar just det som tiden värderar och efterfrågar, det lilla extra som öppnar eller stänger dörrar. Den bortser från personlighet och individualitet. Det blir extra tydligt när facket ger sig in i rättviseaktioner för skådespelare. Skådespelaren står ju på scenen med sin person, personligheten är hans instrument. Hans kropp och hans uttryck är hans. Det finns ingen rättvisa som gör den ene lika bra som den andre.

Riksteatern sa upp sju skådespelare och två regissörer på grund av sänkta statsbidrag, och teaterförbundet gjorde sak av uppsägningarna och drev fallet ända till AD.

Teaterförbundet sa ingenting om att dessa nio hade jazzen i blodet, ingenting om utstrålning, talang, personlig röst eller scen närvaro. Allt teaterförbundet förde fram var tjänstetidens längd och företrädesrätten till återanställning.

Grymmare mot individen kan ingen dom vara än detta försvar för antalet tjänsteår.

Det outtalade, det som inte sägs, blir extra hörbart för att det smyger sig bakom sanningen om jaget, för att det indirekt förvandlar dessa skådespelare till dussinmänniskor utan särskilda egna kvaliteter och då spelar det de gör ingen roll. Det som försvaras är deras rätt att lyfta lön. Facket driver folk framför sig i skock. Det är otidsenligt. Facket är otidsenligt.

Helena Rivière